

Norsk næringsliv foran mellomoppgjøret 2025	2
1. Innledning og det økonomiske bakteppet	2
Aktivitetsveksten ventes å ta seg litt opp	2
Produktivitet, valuta og bytteforhold	3
Betydningen av god konkurranseevne	4
Litt bedret konkurranseevne i 2024	4
Lønnsomheten i industrien over gjennomsnitt	4
Lønnsvekst i 2024 som anslått i industrien	6
Grunnlaget for forbedret kjøpekraft må skapes	7
2. Generelle tillegg, økning av minstelønnsatser	7
3. Gjennomføring av lønnsoppgjøret	8
Frontfagsmodellen skal ligge til grunn	8
Lønnsfordeling og lønnsutjevning	8
Lokale forhandlinger	9
Ledere og funksjonærer	9

Norsk næringsliv foran mellomoppgjøret 2025

1. Innledning og det økonomiske bakteppet

Årets tariffoppgjør er et mellomoppgjør. I et mellomoppgjør forhandles de fleste avtalene vi har med LO og YS samlet, og det forhandles på hovedorganisasjonsnivå. Samlet forhandles om lag 130 overenskomster med LO og 60 med YS. Det er streikerett også i mellomoppgjør. Avtaler med frittstående forbund og en del bedriftsavtaler omfattes ikke av mellomoppgjørforhandlingene. Fra 1. januar 2023 ble Finans Norge en landsforening i NHO. De overenskomster Finans Norge og NHO har med Finansforbundet er ikke er omfattet av mellomoppgjøret 2025.

Med mindre det er avtalt noe annet forhandles det i mellomoppgjør bare om lønnstillegg basert på avtalenes "annet års reguleringsklausul".

Lønnsdannelsen i Norge følger frontfagsmodellen. Lønnsdannelsen har et ansvar også for å bidra til at konkurransevnen er tilstrekkelig god, og slik bidra til å sikre bedrifter og arbeidsplasser over tid. God konkurransevne er en nødvendig betingelse for å opprettholde og videreutvikle norsk næringsliv og arbeidsplasser. Lønnsoppgjøret må være med på å ivareta konkurransevnen til norske bedrifter.

I tillegg til de tillegg som fremforhandles sentralt mellom LO/YS og NHO skal det i de fleste tilfeller gjennomføres lokale forhandlinger. Om lag ni av ti av NHOs tariffavtaler er minstelønnsavtaler eller avtaler uten lønnsatser. Kombinasjonen av sentrale og lokale tillegg gjør at vi får en lønnsutvikling som også er tilpasset den enkelte bedrifts økonomiske situasjon. Modellen ivaretar dermed både samordning av den nasjonale lønnsdannelsen og sikrer en lønnsutvikling basert på den enkelte bedrifts økonomiske situasjon.

De tre siste oppgjørene har vi hatt en utvikling hvor en større andel av rammen tas ut i sentrale tillegg. Dette er en utvikling NHO ønsker å snu. Lønnsoppgjøret og de sentrale tilleggene må bygge opp under lokale forhandlinger og lokal lønnsdifferensiering tilpasset den enkelte bedrifts økonomiske situasjon. Dersom en for stor del av lønnsveksten tas ut gjennom sentrale tillegg vil dette på sikt kunne undergrave den modellen vi har for lønnsdannelse i Norge. Derfor må de sentrale tilleggene ikke utgjøre en for stor andel av rammen.

I mellomoppgjøret 2023 ble det enighet om settes ned to utvalg; ett som skulle se på utfordringer knyttet til særskilte tillegg gitt til overenskomster under et definert nivå ("lavlønnsstillegg") og ett utvalg som skulle se på omfang og praktisering bonuser. Arbeidet fra disse gruppen er ikke ferdigstilt, men det tas sikte på å ferdigstille dette før årets mellomoppgjør. LO har i de senere oppgjør vært særlig opptatt av at dagens modell for gjennomføring av "lavlønnsstillegg" ikke har tilstrekkelig treffsikkerhet og at det er mulig at LO under årets oppgjør kan fremme krav LO mener kan bidra til å øke treffsikkerheten. Hvordan et slikt krav vil bli utformet vet vi lite om per nå.

Aktivitetsveksten ventes å ta seg litt opp

OECD anslår aktivitetsveksten hos Norges handelspartnere til 2,0 prosent i år, som er noe svakere enn i tiåret før pandemien. Veksten ventes å bli klart høyere i USA enn i euroområdet og Sverige. Det er samtidig betydelig nedsiderisiko i anslagene som følge av handelsspenninger og økt geopolitisk uro.

USA har nå økt tollene på import fra Kina til omkring 30 prosent, innført 25 prosent toll på import fra Canada og Mexico, og varslet tilsvarende toll på import fra EU. I tillegg ligger ytterligere tolløkninger i kortene fremover. Landene som treffes, har enten allerede gjengjeldt eller uttrykt at de vil gjengjelde de økte amerikanske importtollene. For alle praktiske formål synes den bebudede handelskrigen nå å være en realitet.

Økte handelsbarrierer vil isolert sett gi lavere økonomisk aktivitet. Hvor sterke virkningene blir, vil avhenge av hvor høyt barrierene settes, hvor lenge de får lov til å virke, men også av hva som skjer med valutakursene, eventuelle budsjettmessige eller pengepolitiske tiltak, samt i hvilken grad bedriftene evner å tilpasse seg, til nye produkter, markeder og produksjonssteder. Uansett har usikkerheten økt betydelig, som i seg selv er negativt for den økonomiske aktiviteten.

Aktiviteten ventes å ta seg opp i norsk økonomi. Veksten i Fastlands-Norge var 0,6 prosent i 2024, knapt halvparten av normal aktivitetsvekst. Etter spørsmål fra stat og kommuner, høye petroleumsinvesteringer og oppgang i fastlandseksporten trakk opp veksten. Investeringer i boliger og næringsbygging falt, mens privat konsum vokste moderat. For 2025 spriker anslått fastlandsvekst fra 1,4 – 2,3 prosent,

som i noen grad avspeiler at anslagene er gitt på ulike tidspunkter.

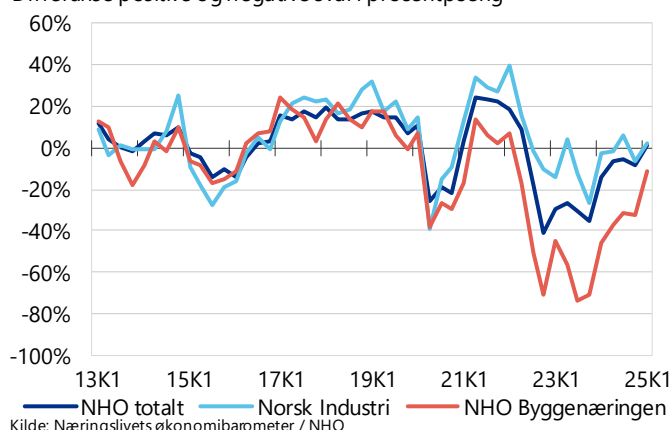
Gjennom 2024 økte AKU-ledigheten litt, mens NAVs bruttoledighet (helt ledige + ordinære tiltak) økte i første halvår og var stabilt i andre halvår. Etterspørselen etter arbeidskraft er fortsatt forholdsvis høy, men beholdningen av ledige stillinger avtok noe gjennom fjoråret. I år anslås sysselsettingen å øke med om lag 0,7 – 0,8 prosent, mens sterkere vekst i tilbudet av arbeidskraft enn i sysselsettingen ventes å øke arbeidsledigheten med en tidel til 4,1 prosent. I perioden før koronapandemien, 2009 – 2019, var AKU-ledigheten 4,0 prosent i gjennomsnitt.

I fjor økte påløpt årslønn i hele økonomien med 5,7 prosent, mens konsumprisene steg med 3,1 prosent, slik at reallønnen økte med 2,5 prosent. I år anslår TBU en konsumprisvekst på 2,5 prosent, mens arbeidslivets parter ifølge Norges Banks forventningsundersøkelse forventer en årslønnsvekst på 3,9 – 4,2 prosent. Om det blir utfallet, vil reallønnen øke også i år. Sammen med utsikter til lavere rente vil dette gi husholdningene mer å rutte med. I fjor steg privat forbruk med 1,2 prosent, i år anslås det å øke med 2,6 – 3,1 prosent. Renteøkningen rammet også boliggetterspørsel og -bygging. Boliginvesteringene falt med drøyt 19 prosent i fjor, etter et fall på 18 prosent i 2023. Igangsettingsstatistikken viser en uvanlig bratt nedgang siden inngangen til 2022, og ved utgangen av 2024 var bruksarealet til bolig under bygging på sitt laveste siden 2009. Det er ulikt syn på når boliginvesteringene vil vokse igjen, og hvor sterk veksten blir. Årsveksten kan bli negativ også i 2025. Det ventes små endringer i næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien. I motsatt retning trekker i første rekke økt offentlig etterspørsel, økte oljeinvesteringer og en moderat vekst i eksporten.

Markedsutsiktene i NHO-bedriftene bedret seg noe i første kvartal, og etter ti kvartaler med negative utsikter er nettosvarene så vidt positive. Mens 17 prosent venter forverring de neste seks månedene, venter 19 prosent bedring. Strekken i laget er fortsatt stor. I Norsk Industri er netto tre prosent nå positive, mens netto 11 prosent i NHO Byggenæringen venter en forverring de neste seks månedene.

Markedsutsikter

Differanse positive og negative svarti prosentpoeng

Ifølge Norges Bank har renten bidratt til å kjøle ned norsk økonomi og til å dempe prisveksten, men høy vekst i bedriftenes kostnader kan bidra til å holde prisveksten oppe en stund til. Sentralbanken anslo i desember at styringsrenten ville avta fra 4,5 prosent i 2024 til 4,1 prosent i år, og indikerte da en første rentenedgang i mars og ytterligere to rentekutt i løpet av året.

Produktivitet, valuta og bytteforhold

Kronekursen, målt ved konkurransekursindeksen (KKI), ble svekket med 1,3 prosent i 2024. I TBUs forutsetninger for prisprognosen fra februar er det forutsatt en svekkelse av kronen i år. Forutsetningen baserer seg på at den gjennomsnittlige kursen i perioden 8. januar – 29. februar 2025 videreføres ut året.

Produktiviteten i industrien, målt ved bruttoprodukt (verdiskaping) per timeverk, steg med 1,2 prosent i 2024. Samtidig ble lønnsomheten forbedret ved at prisene på industriens bruttoprodukt steg med 2,5 prosent fra 2023 til 2024. I perioden 2014 – 2023 steg prisene i industrien i gjennomsnitt med 4,3 prosent årlig, mens den gjennomsnittlige årlige produktivitetsveksten var 0,5 prosent, 1,6 prosentpoeng lavere enn et vektet gjennomsnitt hos handelspartnere.

Etter rekordhøye 30 prosent vekst i eksportprisene på varer fra fastlandet i 2022 og nullvekst i 2023, falt eksportprisene med 2,6 prosent i fjor. Importprisene steg med 0,9 prosent fjor, mot 5,5 prosent i 2023. Bytteforholdet¹ for varer fra fastlandet ble dermed svekket med om lag 3,5 prosent i 2024. SSB

¹ Forholdet mellom eksportpris og importpris.

anslår at dette bytteforhold vil forbedres med om lag 2 prosent i 2025.

Betydningen av god konkurransevne

En tilstrekkelig stor konkurranseutsatt sektor er nødvendig for en balansert økonomisk utvikling. Konkurransevnen må støtte opp under dette slik at bedrifter finner det attraktivt å drive virksomhet i Norge. Et lands konkurransevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som landet har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.

Norges konkurransevne avhenger blant annet av utviklingen i produktivitet, lønnskostnader, produsentpriser og valutakurser relativt til våre handelspartnere.

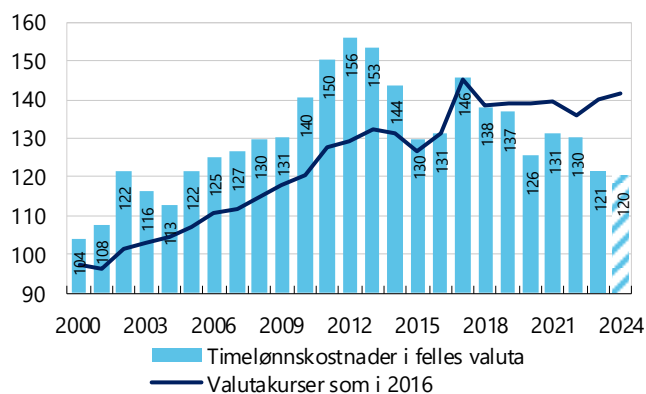
Det må skilles mellom konkurransevnen for enkelt næringer og for Norge som helhet. Konkurransevnen for en næring beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å avlønne innsatsfaktorene. En lønnsom næring må både kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i faktormarkedene, herunder arbeidsmarkedet. En økonomi i vekst og med en høy omstillingsgrad vil være kjennetegnet av ulik utvikling i konkurransevnen for de enkelte næringene.

Litt bedret konkurransevne i 2024

Målt mot handelspartnerne i EU og Storbritannia ble norsk industris konkurransevne styrket med 0,5 prosent i 2024. Kronesvekkelsen bidro til å styrke konkurransevnen med 1,3 prosentpoeng, mens noe høyere vekst i arbeidskraftkostnadene per time i Norge enn blant disse handelspartnerne bidro motsatt. I 2024 var gjennomsnittlige timelønnskostnader i norsk industri anslagsvis 20 prosent høyere enn et vektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU og Storbritannia. Utviklingen i valutakursene har vært av stor betydning, dette illustreres i *figuren* under ved å holde valutakursene fra 2016 faste for alle år. Siden 2018 har veksten i timelønnskostnadene i norsk industri vært på linje med handelspartnerne, mens de før dette stort sett steg raskere i Norge enn hos handelspartnerne.

Timelønnskostnader i industrien

Norges handelspartnere i EU+UK = 100, felles valuta

Kilde: TBU, feb. 2025 / NHO

I *figuren* vises lønnsforskjellen på nivåform. Hvor store nivåforskjellene er avhenger blant annet av hvilke land som inngår i sammenlikningen, her inngår EU og Storbritannia. At timelønnskostnadene er høyere i norsk industri enn i industrien hos våre handelspartnere, reflekterer norsk økonomis høye produktivets- og inntektsnivå.

Bedringen i den kostnadsmessige konkurransevnen de siste ti årene skjuler imidlertid at norsk industri i denne perioden har hatt en usedvanlig svak produktivetsvekst relativt til industrien i konkurrentlandene. Mens deres produktivitet har økt med 2,1 prosent årlig, har den bare økt med 0,5 prosent årlig i norsk industri.

For å få til omstilling og skape et godt grunnlag for fremtidig næringsvirksomhet og arbeidsplasser i Norge, er det viktig å ivareta en god konkurransevne. Høyere lønn betyr en permanent økning i bedriftenes kostnadsnivå, mens valutabevegelser kan snu.

OECD anslår veksten i lønnskostnader per sysselsatt hos våre handelspartnere² til 3,6 prosent i 2025, mot 4,5 prosent i fjor. Industriens effektive kronkurs har hittil i år vært 1,2 prosent svakere enn gjennomsnittet for fjoråret.

Lønnsomheten i industrien over gjennomsnitt

Når fordelingen av verdiskapingen mellom eiere og arbeidstakere er stabil, kan det indikere at også lønnsnivået og konkurransekraften er stabil. Etter finanskrisen økte kostnadene til lønn og det ble mindre igjen til eierne. Stabil fordeling er imidlertid

² Slik de inngår i TBUs februar-rapport 2024, v4, Tabell 4.4

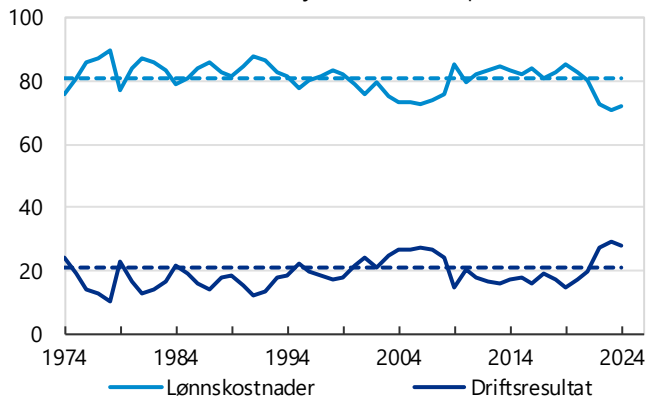
ikke en tilstrekkelig betingelse for å sikre at avkastningen på kapitalen er slik at eierne vil investere og videreutvikle bedriftene i Norge.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var industriens driftsresultat 76,2 mrd. kroner i 2024, om lag uendret i nominelle kroner fra året før. Det er imidlertid store forskjeller mellom de ulike industrinæringene. I råvarebasert industri (produksjon av metaller, kjemiske råvarer, oljeraffinering mv.) gikk driftsresultatet ned med 11 mrd. kroner fra 2023 til 2024, mens driftsresultatet økte med nærmere 8 mrd. kroner i den mer arbeidsintensive verksteds- og skipsbyggingsindustrien. I øvrige industrinæring hvor næringsmidler ligger, økte driftsresultatet med 3 mrd. kroner. TBU understreker at foreløpige tall for driftsresultat er særlig usikre, og disse har ofte blitt til dels betydelig revidert når et mer fullstendig tallgrunnlag foreligger.

Med om lag uendret driftsresultatet økte lønnskostnadene som andel av industriens verdiskaping, fra 71,0 til 72,2 prosent fra 2023 til 2024, mot et gjennomsnitt på 81 prosent for hele perioden 1970-2024, jf. figur. Lønnskostnadsandelen i industrien varierer som følge av konjunkturbevegelser, men har likevel vært rimelig stabilt over tid, slik frontfagsmodellen også innebærer.

Industri: Lønnskostnader og driftsresultat

Andel av netto faktorinntekt. Gj.snitt fra 1970 stiplet

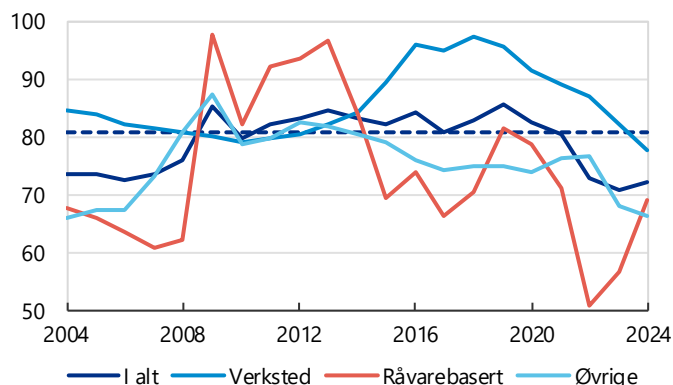

Kilde: SSB / NHO Foreløpige tall 2023-2024

Det er imidlertid store forskjeller mellom de ulike industrinæringene både i nivå og over tid, og over konjunktorene. Samlet ligger lønnskostnadsandelen i 2024 lavere enn sitt historiske gjennomsnitt. Råvarebasert og næringsmiddelindustrien (øvrig industri) har de siste årene dratt andelen ned. Verksteddelen av industrien har lenge hatt en relativt høy lønnskostnadsandel. De siste årene har denne falt.

Industri: Lønnskostnader

Prosent av netto faktorinntekt. Gj.snitt fra 1970 stiplet

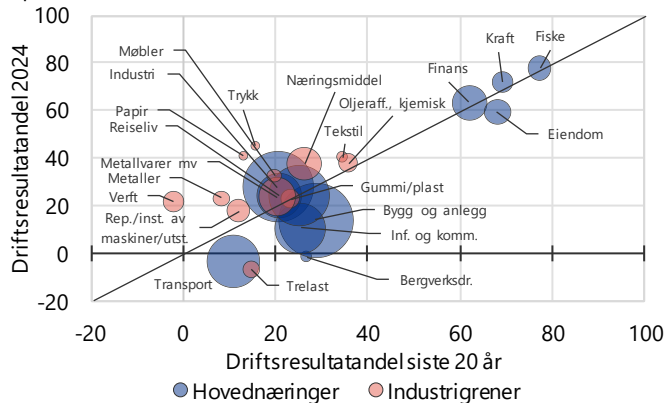

Kilde: SSB / NHO Foreløpige tall 2023-2024

Driftsresultatet og lønnskostnadene i prosent av faktorinntekten varierer mellom næringer, blant annet som følge av ulik kapitalintensitet. I flere næringer utenfor industrien har det vært en tendens til økende lønnskostnadsandel de siste årene. I fjor var dette for eksempel tydelig i bygg og anlegg. I en næring der anlegg går bra og bygg dårlig, falt driftsresultatet samlet til 14 prosent, mens nivået de siste tjue årene har vært på 29 prosent. Spredning i lønnsomheten i de ulike næringene er illustrert i figuren under. Driftsresultatandelen i næringene i 2024 er plottet mot næringens gjennomsnitt de siste tjue år. For næringene over 45-graderslinjen var 2024 bedre enn vanlig, mens de under hadde et dårligere år.

Driftsresultatandel 2024 og siste 20 år

I prosent av faktorinntekt Boblestørrelse = timeverk

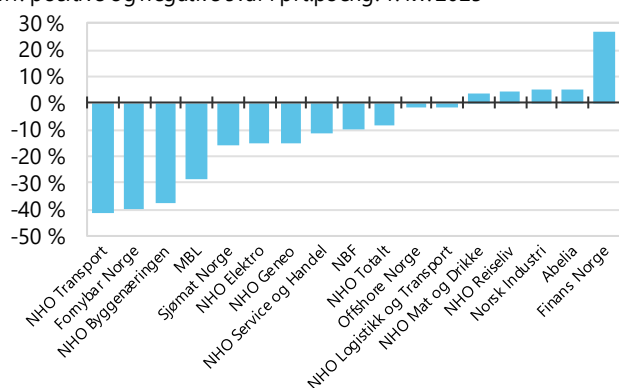

Kilde: SSB / NHO Foreløpige tall 2023-2024

I medlemsundersøkelsen 1. kvartal i år har andelen som venter bedret driftsresultat neste seks måneder sammenlignet med andelen som venter svekket, netto vært -9 prosent i NHO, det vil si at et flertall venter svekkelse. Det er til dels store forskjeller mellom de ulike næringene. Nettobalansen i Norsk Industri var +5 prosent, mens i NHO Byggenæringen er nettobalansen -37 prosent.

Markedsutsikter: Driftsresultat

Diff. positive og negative svar i prt.poeng. 1. kv. 2025

Kilde: Næringslivets økonomibarometer / NHO

Lønnsvekst i 2024 som anslått i industrien

Lønnsveksten har tatt seg opp etter koronapandemien i 2020, og vi må tilbake til 2008 for å finne en like høy lønnsvekst i NHO-industrien som i fjor.

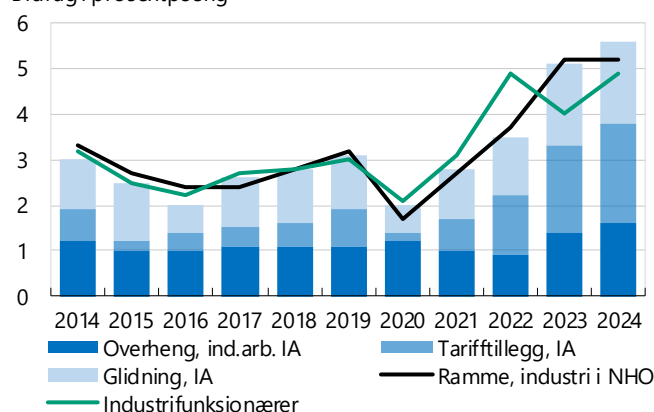
Frontfagets økonomiske ramme ble anslått å gi en årslønnsvekst i industrien samlet i NHO-området på 5,2 prosent i 2024. Årslønnsveksten for industrien samlet i NHO-området er av TBU foreløpig beregnet til 5,3 prosent, det samme er årslønnsveksten i forhandlingsområdene samlet. Lønnsveksten i følge-fagene varierer. Årslønnsveksten i 2024 er beregnet til 4,9 prosent i Virke-bedrifter i varehandelen, 5,4 prosent i staten, 5,4 prosent i kommunene og 5,6 prosent i helseforetakene i Spekter.

TBU har foreløpig beregnet årslønnsveksten for industriarbeidere til 5,6 prosent i 2024, *jf. figur*. Av dette bidro overhengen³ fra året før med 1,6 prosentpoeng og tariff tilleggene med 2,2 prosentpoeng, mens bidraget fra lønnsglidningen er beregnet til 1,8 prosentpoeng.

³ Lønnsoverhengen beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller

Årslønnsvekst, industri i NHO

Bidrag i prosentpoeng

Kilde: TBU, feb. 2025 / NHO

For industriarbeidere trakk bonus veksten ned med 0,2 prosentpoeng, mens uregelmessige tillegg trakk veksten opp med 0,6 prosentpoeng.

For industrifunksjonærer er årslønnsveksten foreløpig beregnet til 4,9 prosent i fjor, hvorav 1,8 prosentpoeng var overheng fra året før. Lavere utbetaling av bonus trakk lønnsveksten ned med 0,3 prosentpoeng.

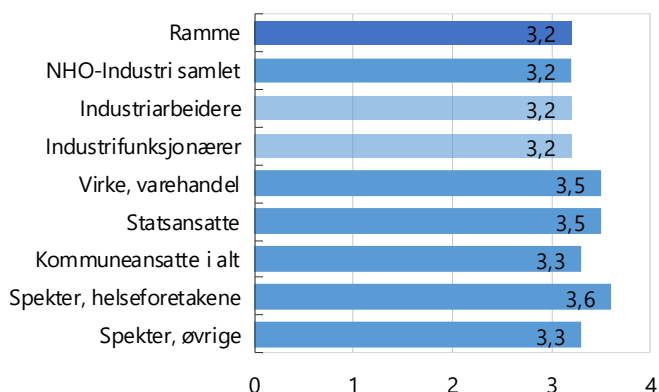
Lønnsglidningen for arbeidere og funksjonærer i industrien har dermed vært tilnærmet det som ble lagt til grunn under forhandlingene i hovedoppgjøret 2024. Overhengen inn i 2025 er beregnet til 1,6 prosent for industriarbeidere og 2,0 prosent for industrifunksjonærer. For industrien i NHO-området samlet er overhengen inn i 2025 foreløpig beregnet til 1,8 prosent.

Årslønnsveksten i industrien i NHO-området har i de elleve årene etter Holden III-utvalget i 2013 samlet sett samsvart helt med den normen som ble anslått av NHO, i forståelse med LO, *jf. figur*. Dette tilsier at normen har vært troverdig, samtidig som lønnsandelen har vært rimelig stabil over tid i industrien. Lønnsveksten i andre forhandlingsområder har i gjennomsnitt over denne perioden vært litt høyere enn det resultatet av forhandlingene i NHO-industrien viser.

dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste blir dersom det ikke gis nye lønnstillegg eller foregår strukturendringer det andre året.

Årslønn: Prosentvis endring år/år

Geometrisk snitt 2014-2024

Kilde: TBU, feb. 2025 / NHO

For administrerende direktører var gjennomsnittlig lønnsvekst fra november 2023 til november 2024 5,9 prosent i privat sektor og 7,8 prosent i industrien. Sammenlignbare tall for alle heltidsansatte lønnstakere viser en lønnsvekst på 5,2 prosent. I årene fra 2019 til 2024 var gjennomsnittlig årlig vekst 5,2 prosent for administrerende direktører i industrien, og 4,9 prosent i privat sektor i alt. Sammenlignbare tall for alle heltidsansatte lønnstakere viser en lønnsvekst på 4,4 prosent i samme periode.

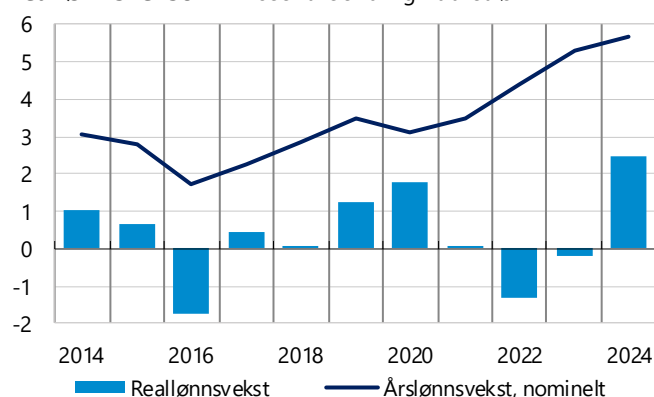
Grunnlaget for forbedret kjøpekraft må skapes

Konsumprisene økte med 3,1 prosent i 2024, 1,0 prosentpoeng lavere enn anslått av TBU i mars 2024. Påløpt årslønnsvekst i hele økonomien ble 5,7 prosent i 2024, ifølge SSB. Reallønnen steg dermed med 2,5 prosentpoeng i 2024, jf. figur. TBU har foreløpig anslått konsumprisveksten til 2,5 prosent for 2025. Usikkerheten for 2025 er spesielt knyttet til utviklingen i kronekursen, energiprisene og internasjonal økonomi, herunder risikoen for store endringer i handelspolitikken. Et revidert prisanslag publiseres 11. mars.

Veksten i den nominelle årslønnen i 2025 ble i desember anslått av Norges Bank og SSB til henholdsvis 4,2 og 4,3 prosent. Dette er høyere enn TBUs anslag for inflasjon, og disse prognosene innebærer dermed reallønnsvekst i 2025.

Årslønnsvekst i hele økonomien og

reallønnsvekst Prosentvisendring fra året før

Kilde: TBU, feb. 2025 / NHO

2. Generelle tillegg, økning av minstelønnsatser

I mellomoppgjøret 2023 ble det avtalt unormalt høye sentrale tillegg – både målt som nominelle tillegg og som andel av rammen. Partene protokollførte derfor at: "Vi er blitt enige om et lønnsoppgjør hvor en større andel enn normalt av lønnsveksten gis sentralt. Det vil bli en mindre andel igjen til de lokale oppgjørene enn det som er vanlig. Bakgrunnen for denne fordelingen er den spesielle situasjonen vi står i".

I oppgjørene de siste tre årene ble en stor del av lønnsveksten tatt ut gjennom sentrale tillegg. Dette vil over tid vil føre til en sentralisering av lønnsdannelsen og gi mindre rom for tilpasning til bedriftenes lønnsvevne. Kombinasjonen av sentral koordinering og lokal tilpasning er sentralt ved den norske modellen for lønnsdannelse og denne viktige egenskapen ved modellen undergraves dersom det gis høye sentrale tillegg.

Minstelønnsatser har til hensikt å sikre at også de mindre lønnsomme bedriftene betaler en minimumsavlønning for ulike kategorier av arbeidstakere, ikke å sikre en lønnsutvikling tilsvarende rammen fra frontfaget. Hver bransje må, uavhengig av andre bransjer, forhandle om hvilken økning av minstelønnsattsene de mindre lønnsomme bedriftene i bransjen kan tåle. Det er ingen automatikk i at minstelønnsattsene skal følge den alminnelige lønnsveksten, verken generelt eller for bransjen.

3. Gjennomføring av lønnsoppgjøret

Årets oppgjør er et mellomoppgjør. Om partene ikke blir enige om noe annet, er det kun eventuell lønnsøkning per 1. april 2025 som er tema i forhandlingene.

Frontfagsmodellen skal ligge til grunn

Norge er et lite land med en åpen økonomi, og vi er avhengige av å handle med andre land for å opprettholde vår velstand. Vi er da avhengig av en konkurranseutsatt sektor som lykkes, og lønnsdannelsen må bidra til å sikre og utvikle konkurransekraft for denne sektoren.

Dette er en viktig årsak til at lønnsdannelsen i Norge koordineres gjennom et system der tariffavtalene for konkurranseutsatt verkstedsindustri forhandles først, som sikrer at lønnsveksten er tilpasset vekst og verdiskaping i denne sektoren.

Årslønnsveksten i industrien danner en norm for lønnsveksten i andre tariffavtaler. Dette gjør at vi får en koordinert og likeartet lønnsutvikling for hele det norske arbeidsmarkedet. Systemet kalles frontfagsmodellen, og er kjernen i det inntektspolitiske samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og myndighetene. Sentralt ved modellen er at lønnsdannelsen er partenes ansvar.

Frontfagsmodellen er en kombinasjon av sentralt koordinerte forhandlinger etterfulgt av lokale forhandlinger, i den enkelte bedrift på de overenskomster hvor dette er avtalt.

Normen fra frontfaget er et anslag på *årslønnsvekst* og inneholder tre elementer: Virkningen av fjorårets oppgjør (overheng), tariff tillegg fra forhandlingene og et anslag på bidraget fra lokale tillegg mm. ("glidning"). Overheng og tariff tillegg er størrelser som kan beregnes. Lokale forhandlinger gjennomføres i etterkant av det sentrale oppgjøret. NHO må derfor, i forståelse med LO, anslå den samlede årslønnsveksten i industrien.

Normen fra frontfaget er retningsgivende. Den er verken et gulv eller tak for de lokale lønnsforhandlingene i den enkelte bedrift. NHOs rådgivning til den enkelte bedrift må underbygge denne forståelsen. Utfallet av lokale forhandlinger kan derfor gi høyere eller lavere lønnsvekst enn normen, men gjennomsnittet for alle bedrifter bør over tid følge normen. Historiske tall viser at det har vært tilfellet.

Dersom for mye av lønnsdannelsen kommer gjennom sentrale forhandlinger vil de lokale tilpasningsmulighetene reduseres. Det er derfor viktig at størrelsen på de sentrale tilleggene reduseres fra det som har vært tilfellet i de tre siste oppgjørene.

I tillegg til de tillegg som gis sentralt har enkelte overenskomster garantiordninger. Dette er avtalte automatiske lønnsjusteringsmekanismer som gjøres med bakgrunn i statistikk. Størrelsen på de sentrale tilleggene må derfor ses i sammenheng med tillegg som kommer som følge av garantiordningene på de enkelte overenskomstene.

Enkelte overenskomster har også avtalt at det skal gjennomføres forhandlinger om justering av minstelønnsattsene etter at de sentrale forhandlingene er gjennomført.

NHO mener:

- For å sikre bedrifter og arbeidsplasser må lønnsutviklingen ivareta industriens konkurransevne. Kronekursen har vist seg å variere mye, og de lønnstilleggene som gis nå, må også være bærekraftige dersom kronen skulle styrke seg.
- Lønnsoppgjøret og de sentrale tilleggene må bygge opp under lokale forhandlinger og lokal lønnsdifferensiering tilpasset den enkelte bedrifts økonomiske situasjon. Dersom en for stor del av lønnsveksten tas ut gjennom sentrale tillegg vil dette på sikt kunne undergrave modellen vi har for lønnsdannelse i Norge. Derfor må de sentrale tilleggene ikke utgjøre en for stor andel av rammen.
- Den økonomiske situasjonen som har dannet grunnlaget for resultatet fra de sentrale forhandlingene må også ligge til grunn for etterfølgende forhandlinger om justeringer av minstelønnsattsene.

Lønnsfordeling og lønnsutjevning

Frontfagsmodellen gir lite rom for differensiering av lønnsveksten mellom bransjer og sektorer, og bidrar til å videreføre relative forskjellene mellom grupper, sektorer og bransjer over tid. Selv om frontfagsmodellen er med på å bevare relative forskjeller, vil de nominelle forskjellene øke.

Tariffavtalene er den viktigste garantisten mot lav lønn, og økning av tariffavtalenes minstelønnsatts er det sentrale og viktigste instrumentet for å løfte arbeidstakere som ligger nederst i lønnsfordelingen.

En jevn lønnsfordeling bygger tillit til modellen, skaper stabilitet og bidrar til økonomisk vekst. Et arbeidsmarked med en relativt komprimert lønnsfordeling er derfor viktig. Et høyt lønnsnivå kan være en produktivitetsdriver, og har bidratt til effektive løsninger, investering i kompetansehevede tiltak og automatisering. Samtidig kan dette også lede til at terskelen for å komme inn i arbeidslivet blir for høy. Av de lavest lønnede arbeidstakerne er mange unge med kort ansiennitet. Det er derfor viktig at lønnsdannelsen innrettes slik at den belønner arbeidserfaring og kompetanse.

Om lag 15 prosent av årsverkene som omfattes av mellomoppgjøret har tariffavtaler uten rett til lokale forhandlinger, såkalte normallønnsavtalene. På disse avtalene kommer all lønnsvekst fra sentrale tillegg. I lønnsoppgjørene bør det derfor gis lavere sentrale tillegg til avtaler med lokal forhandlingsrett enn på avtaler som ikke har en slik rett.

NHO mener:

- Lønnsdannelsen må bidra til en relativt jevn inntektsfordeling. Samtidig er det viktig å ha en lønnsdannelse som belønner ansattes arbeidserfaring og kompetanse.
- Tariffavtalen er en av de viktigste garantistene mot lav lønn.

- Eventuell differensiering av sentrale tillegg bør gjøres på bakgrunn av tariffavtaler med og uten lokale forhandlinger.

Lokale forhandlinger

For overenskomster som hjemler rett til lokale forhandlinger, skal slike forhandlinger gjennomføres med grunnlag i bedriftens forhold, beskrevet gjennom de fire kriterier; bedriftens økonomi, produktivitet, konkurransevne og framtidsutsikter. Lokale forhandlinger skjer også med bakgrunn i de makroøkonomiske forhold som er uttrykt gjennom normen fra frontfaget. Normen skal verken være gulv eller tak for lønnsveksten lokalt, men angir et referansepunkt for de lokale forhandlingene.

De lokale parter har et felles ansvar for at resultatet av de lokale forhandlingene bidrar til å sikre og utvikle bedriftens konkurransevne og produktivitet. De lokale forhandlingene skal ikke starte før forhandlingene av den/de tariffavtalen(e) bedriftene er bundet av er ferdige.

Ledere og funksjonærer

Lønnsutviklingen for ledere skal skje med utgangspunkt i de fire kriterier. Også her må det ses hen til at frontfaget skal være normgivende.

NHO vil understreke viktigheten av at ledere, funksjonærer og høyere utdanningsgrupper får en lønnsutvikling som er likeartet med bedriftenes øvrige ansatte.